

МОНІТОРИНГ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОГНОЗНО-АНАЛІТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ

MONITORING OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE USING FORECAST AND ANALYTICAL TOOLS

Стан страхового ринку держави розглядається як важливий інвестиційний ресурс національної економіки та взагалі вважається основним показником економічної безпеки країни. Страховий ринок України на цей час перебуває у складному становищі, про що свідчать такі показники як чисельність страхових компаній на ринку, обсяги чистих грошових премій та виплат, їх темпи зростання, доля страхових премій у ВВП країни, а також інші показники. У статті запропоновано науково-методичний підхід до здійснення моніторингу ринку страхових послуг в Україні за рахунок формування інформаційних баз даних та системного аналізу статистичної інформації з використанням прогнозно-аналітичного інструментарію. Системний аналіз інформації виконано з використанням статистичної інформації міжнародного та національного рівнів. Дослідження міжнародного рівня дозволили встановити тенденції зростання на ринку України, але ці тенденції відрізняються значно меншими темпами зростання у порівнянні зі страховими ринками провідних країн світу.

Ключові слова: страхування, страхові послуги, інформаційна база, модель прогнозування, аналітичний інструментарій, моніторинг ринку.

Состояние страхового рынка государства рассматривается как важный инвести-

ционный ресурс национальной экономики и вообще считается основным показателем экономической безопасности страны. Страховой рынок Украины в настоящее время находится в сложном положении, о чем свидетельствуют такие показатели как численность страховых компаний на рынке, объемы чистых денежных премий и выплат, их темпы роста, доля страховых премий в ВВП страны, а также другие показатели. В статье предложен научно-методический подход к осуществлению мониторинга рынка страховых услуг в Украине за счет формирования информационных баз данных и системного анализа статистической информации с использованием прогнозно-аналитического инструментария. Системный анализ информации выполнен с использованием статистической информации международного и национального уровней. Исследование международного уровня позволило установить тенденции роста на рынке Украины, но эти тенденции отличаются значительно меньшими темпами роста по сравнению со страховыми рынками ведущих стран мира.

Ключевые слова: страхование, страховые услуги, информационная база, модель прогнозирования, аналитический инструментарий, мониторинг рынка.

УДК 368+330.46

Кобко Р.В.

к.е.н., викладач кафедри економіки та фінансів

Харківський національний університет внутрішніх справ

State of the insurance market is considered as an important investment resource of the national economy and in general is the main indicator of the country's economic security. The insurance market of Ukrainian is in a difficult position at this time. This is evidenced by such indicators as the number of the insurance companies in the market, the volume of net cash premiums and payments, their growth rates, part of the insurance bonuses in GDP of country, as well as other indicators. Building effective mechanisms for the functioning of the insurance services market requires the development of monitoring systems using modern analytical tools. The scientific and methodical approach to monitoring of the insurance services market in Ukraine by the formation of information databases and systematic analysis of statistical information with the use of forecast and analytical tools has been proposed in the article. The system analysis of information using statistical information of the international and national levels has been performed. International studies have allowed to establish growth trends in the Ukrainian market, but these trends differ considerably lower growth rates compared to the insurance markets of the leading countries of the world. The research at the national level of the development of the Ukrainian insurance market by using the indices-deflators of the gross domestic product has been performed. This approach allowed to estimate the state and determine the development trends taking into account the general level of prices in the economy. The use of forecast and analytical tools allowed to obtain the expected data on the basis of the received forecasting models.

Keywords: insurance, insurance services, information base, forecasting models, analytical tool, market monitoring.

Постановка проблеми. Розвиток страхового бізнесу на сучасному етапі здійснюється в умовах геополітичної напруженості, економічної нестабільності та характеризується посиленням конкуренції між учасниками ринку страхових послуг.

Стан страхового ринку держави вважається основним показником економічної безпеки країни. На теперішній час, враховуючи вплив багатьох чинників різного масштабу і рівня, можна зазначити, що ринок страхових послуг України перебуває в складному становищі. Про це свідчить динаміка зміни таких показників як чисельність активних страхових компаній на ринку, обсяги чистих грошових премій, темпи зростання внесків, доля страхових премій у ВВП країни тощо. Крім цього, політична ситуація в країні має негативний

вплив та створює додаткові труднощі й бар'єри в економічному розвитку.

Підвищення ефективності функціонування страхового ринку залежить від ролі держави в цій сфері та активної участі на ринку споживачів страхових послуг, що в свою чергу вимагає проведення цілеспрямованої науково обґрунтованої державної політики в цій галузі, і це стосується насамперед модернізації механізмів функціонування ринку страхових послуг. Побудова ефективних механізмів функціонування ринку страхових послуг потребує розробки моніторингових систем з використанням сучасного прогнозно-аналітичного інструментарію, що надасть можливість визначити напрямки і виявити фактори забезпечення стійкого розвитку ринку страхових послуг.

Аналіз досліджень і публікацій. Динаміку та тенденції розвитку ринку страхових послуг України досліджували такі вчені як В. Базилевич, А. Бондаренко, О. Гаманкова, І. Герасимова, А. Зальотова, С. Катаргін, М. Клименко, В. Левченко, Д. Маруженко, О. Музика, В. Онищенко, Л. Познякова та інші. Дослідженню теоретичних основ з визначенням особливостей функціонування ринку страхових послуг присвячено значну кількість наукових праць. Зокрема, у роботах [1; 2] проведені дослідження ринку страхових послуг України в аспекті глобального страхового простору. Вчені визначають проблеми розвитку страхового ринку України [3; 4], надають оцінку його стану в умовах фінансово-економічної нестабільності [3; 5; 6], визначають перспективи розвитку та пропонують шляхи розв'язання визначених проблем [4; 6].

Для оцінки розвитку страхового бізнесу науковці використовують різні показники. Зокрема, у роботі [7] запропоновано визначати рівень страхових виплат як основний показник розвитку страхового ринку України.

Однак, слід зазначити, що у багатьох сучасних публікаціях дослідження процесів розвитку та аналіз тенденцій у розвитку будується на основі номінальних значень фінансово-економічних показників, але на нашу думку доцільним було б визначення тенденцій розвитку на підґрунті приведених показників до прийнятого за базу року [8]. Використання такого методу дозволить надати аналіз реальної ситуації з підвищеним рівнем точності.

З метою визначення основних тенденцій розвитку страхового ринку України має бути запроваджений моніторинг та розроблений відповідний науково-методичний підхід, що дозволить на науковій основі сформулювати підґрунтя розробки заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування цього сектору національної економіки.

Мета статті полягає у розробці науково-методичного підходу до здійснення моніторингу ринку страхових послуг в Україні за рахунок формування інформаційних баз даних та системного аналізу інформації з використанням прогнозно-аналітичного інструментарію.

Результати досліджень. З наукової точки зору ринок страхових послуг можна розглядати у вузькому та широкому сенсі. У вузькому сенсі слова «ринку страхових послуг» можна представити як економічний простір або інтегровану систему, яка має тенденцію до постійного розвитку за умов зростання потреб громадян і суб'єктів господарювання в соціально-економічному захисті своїх майнових інтересів від різноманітних ризикових ситуацій. До ланок цієї інтегрованої системи належать страхові організації (страховики), страхувальники, страхові продукти, страхові посередники, професійні оцінювачі страхових ризиків і збитків, об'єднання

страховиків, об'єднання страхувальників і система державного регулювання страхового ринку. Враховуючи ринкові закони, слід зазначити, що така інтегрована система є керованою співвідношенням попиту покупців на страхові послуги і пропозицією продавців страхового захисту. Інституційною основою ринку страхових послуг виступають страхові організації як економічно відособлена ланка страхового ринку.

У широкому сенсі «ринку страхових послуг» можна представити у вигляді сфери грошових відносин, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист та формуються відповідно попит і пропозиція.

Відзначимо, що Закон України про страхування [9] регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних осіб.

Незважаючи на проблеми, що виникають на ринку страхових послуг їх затребуваність зростає. Насамперед це пов'язано з тим, що страховий ринок забезпечує фінансовий та соціальний захист населення, сприяє розвитку науково-технічного прогресу, стає важливим інвестиційним ресурсом для економіки в цілому, а також бере на себе значні обсяги витрат, що пов'язані з ризиками бізнесу. Одним із важливих факторів підвищення інвестиційного потенціалу ринку стає зростання частки страхування життя, що забезпечує можливість довгострокових інвестиційних вкладень в економіку держави.

Світовий досвід засвідчує, що страхування є важливим та необхідним видом діяльності, яке забезпечує економічну стабільність держави. Розвиток страхового ринку створює підґрунтя добробуту та надає суттєвий імпульс до зростання національної економіки, оскільки страхування життя та пенсійне страхування вважається ефективним способом трансформації заощаджень населення у довгострокові інвестиції [6].

З метою здійснення моніторингу страхового ринку України розроблено науково-методичний підхід, який побудовано з трьох блоків. Перший блок передбачає формування інформаційних баз даних, другий – це блок системного аналізу інформації з використанням прогнозно-аналітичного інструментарію та третій – блок формування підґрунтя розробки заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування ринку страхових послуг в Україні (рис. 1). Інформаційні бази сформовані за період з 2010 по 2018 рр. за статистичними даними [10; 11]. Для аналізу ринку страхових послуг було використано такі важливі показники як кількість страхових компаній, обсяги та темпи зростання страхових премій, а також обсяги страхових виплат та доля страхових премій у ВВП країни або регіону.

Рис. 1. Науково-методичний підхід до здійснення моніторингу ринку страхових послуг України

Системний аналіз виконано з використанням статистичної інформації міжнародного та національного рівнів. Зокрема, результати аналітичного звіту міжнародної страхової компанії Swiss Re Institute на рівні континентальних досліджень [12] свідчать, що за даними 2016 р. країни Америки охоплювали 34,1% світового ринку страхування, країни Європи – 31,1%, країни Азії – 31,6%, країни Африки – 1,3% та країни Океанії – 2,0%. Аналіз процесів розвитку показує, що за темпами зростання спостерігається незначний спад у розвитку світового ринку страхування, який досягає рівня 3,1% у 2016 р. у порівнянні з минулим 2015 р., який був на рівні 4,3%.

Поряд з цим, значним рівнем зростання характеризуються ринки страхування Туреччини (30,4%), Китаю (27,5%), Гонконгу (23,5%), Індонезії (23,3%), Казахстану (22,7%), В'єтнаму (20,1%) та Аргентини (17,3%). На ринках страхування Марокко (15,6%), Росії (15,3%), України (14,5%) та Іспанії (12,6%) також спостерігається тенденція до зростання, але відрізняється значно меншими темпами. Лідером за темпами зростання ринку страхових послуг серед країн, що розвиваються, визначено Континентальний Китай, де зростання забезпечується переважно за рахунок ринку страхування життя і здоров'я (за рік показник збільшився на 9,6%). Серед країн, що розвиваються, аналітики вважають Індію другою за перспективністю розвитку

ринку страхування, багато в чому завдяки тому, що економіка країни показала у 2016 р. найвищий темп зростання у світі [2; 12].

Світовими лідерами за показником обсягів та темпів зростання страхових премій були США – \$ 1,35 трильйонів страхових премій за рік, Японія – \$ 471 мільярд, і Китай – \$ 466 млрд. За параметром долі страхових премій у ВВП країни лідирує Тайвань, де страхові премії забезпечують 19% ВВП, Гонконг (17–18%), ЮАР (14%), Південна Корея (13%) і Фінляндія (12%) [2]. Доля страхових премій в Україні залишається дуже низькою – на рівні 1,5% [6; 11].

Використовуючи сформовані інформаційні бази за статистичними даними [10; 11] розглянемо динаміку змін основних показників ринку страхових послуг України протягом з 2010 р. до теперішнього часу. При цьому всі фінансово-економічні показники будемо досліджувати як у номінальних, так і у порівняльних цінах 2010 р. ґрунтуючись на індексах-дефляторах ВВП. Зазначимо, що дефлятор – це показник, який характеризує загальний рівень цін в економіці та охоплює всі товари, які випущені в економіці за відповідний період часу [10].

За показником кількості страхових компаній встановлено, що за 9 років кількість компаній зменшилась на 37,5% з 456 у 2010 р. до 285 у 2018 р. Загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2018 р. становить 285, у тому числі СК

«life» – 31 компанія, СК «non-life» – 254 компанії. Таким чином, зменшення СК «life» складає 53,7%, а зменшення СК «non-life» 34,7%. Графічне зображення цієї негативної тенденції представлено на рис. 2.

Загальна (валова) сума страхових премій (СП), отриманих страховиками від страхування та перестраховування ризиків (від страхувальників та перестраховувальників) становить на кінець 2018 р. 34875 млн грн, а сума чистих страхових премій (валові премії за мінусом премій з внутрішнього перестраховування) на кінець 2018 р. становить 25388 млн грн у номінальних значеннях. Проведений аналіз тенденцій змін СП як у номінальних, так і у порівняльних цінах дозволяє зазначити, що у порівняльних цінах спостерігається негативна тенденція як за загальною сумою СП, так і за чистими СП (рис. 3).

Динаміку змін страхових виплат (СВ) як у номінальних, так і у порівняльних цінах у період з 2010 по 2018 рр. представлено на рис. 4.

Як відомо страхові виплати – це грошові суми, які виплачуються особам, які мають на це право, у разі настання страхового випадку [1-Зак]. Відомо, якщо страховик сплачує багато, то можна констатувати, що страхова компанія сумлінно ставиться до виконання своїх зобов'язань перед клієнтами. З іншої сторони навіть сама успішна страхова компанія може розоритися якщо буде робити великі виплати, і тому тут потрібен розумний компроміс.

Розглянемо страхові виплати за період що досліджується. Страхові виплати визначаються відношенням страхових виплат до страхових платежів. Умовно це відображає, скільки виплачує страхова компанія на 1 гривню отриманих премій, тобто якщо рівень страхових виплат дорівнює 20%, то це означає, що страхова компанія на 1 гривню отриманих премій платить клієнтам 20 коп. На суму виплат впливає певна множина

різних факторів, і як правило, цей показник залежить від структури портфеля страхової компанії. У той же час існують загальні спостереження щодо коливання рівня таких виплат – рівень виплат підвищується у кризові періоди, і навпаки, у стабільні економічні періоди він зменшується і коливається довкола певної величини.

Так з рис. 5 видно, що високі значення рівня страхових виплат спостерігаються у 2010 р. які поступово зменшуються до свого мінімального значення 16,2% по валовим виплатам у 2013 р., та до 21,2% по чистим виплатам. Зазначимо, що високий рівень у 2010 р. пояснюється остаточними впливами фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр. Починаючи з 2013 р. рівень виплат поступово збільшується та у 2015 р. він досягає 34% з чистих виплат, і відповідно 27,2% з валових виплат. Надалі, протягом 2015–2018 рр. спостерігається незначне коливання з невеликими відсотками на рівні 2–3%, але суттєвого зменшення до рівня 2011 р., або 2012 р. не досягнуто.

Зазначимо, що у порівняльних цінах спостерігається негативна тенденція як за загальною сумою страхових виплат, так і за чистими страховими виплатами.

Обробка статистичної інформації з використанням прогнозно-аналітичного інструментарію [8; 13] дозволила отримати моделі прогнозування з визначенням показників їх адекватності та описати у математичному виразі тенденції розвитку страхового ринку України (табл. 1). Надалі, у відповідності до запропонованого науково-методичного підходу було здійснено прогнозування за основними показниками та визначено їх зміну на наступний період часу. Результати проведених досліджень дозволяють визначити зростання показників у номінальних значеннях на наступний період часу, однак реальний стан страхового ринку є іншим. За результатами прогнозування за

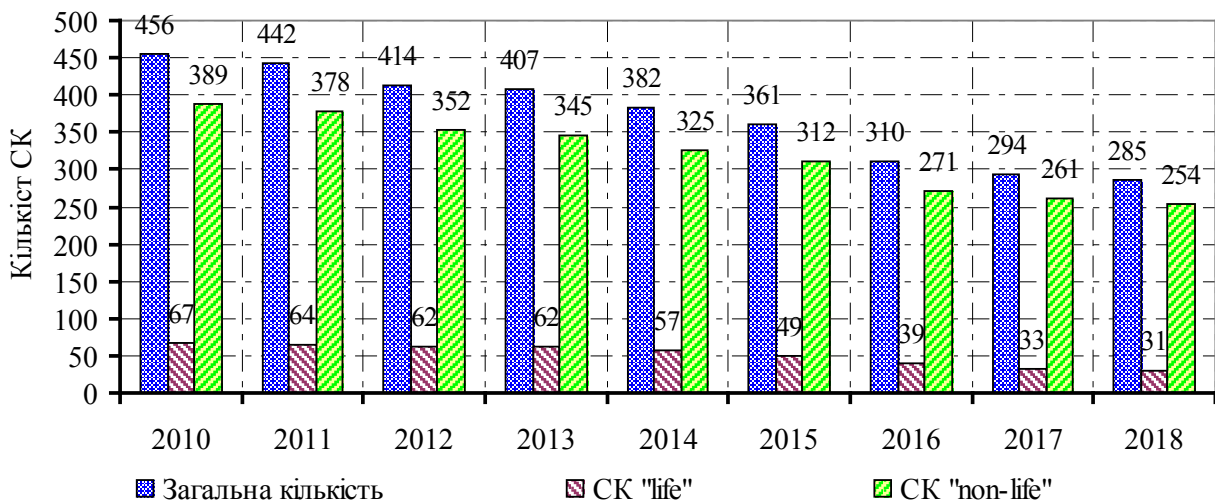

Рис. 2. Динаміка змін страхових компаній у період з 2010 по 2018 рр.

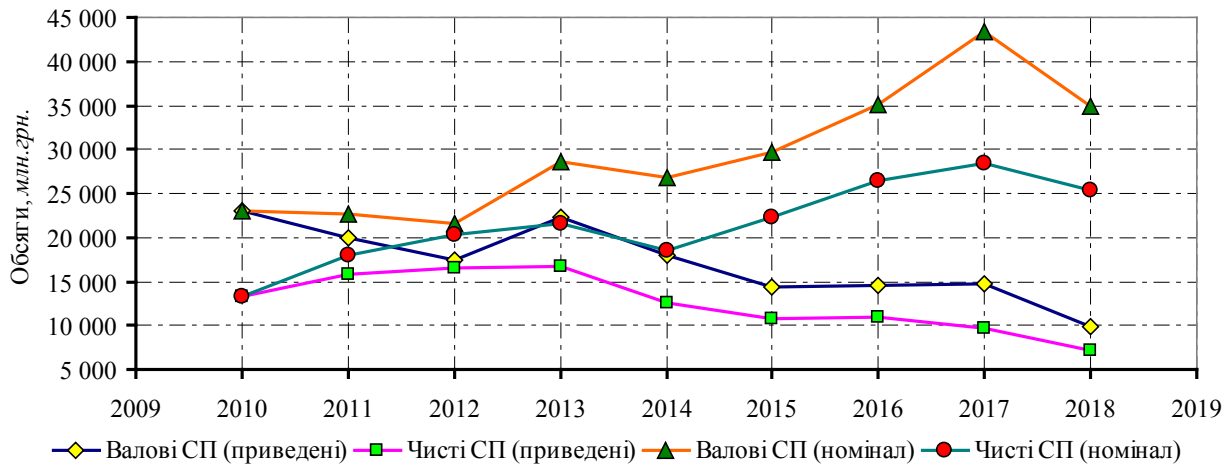

Рис. 3. Динаміка змін страхових премій у період з 2010 по 2018 рр.

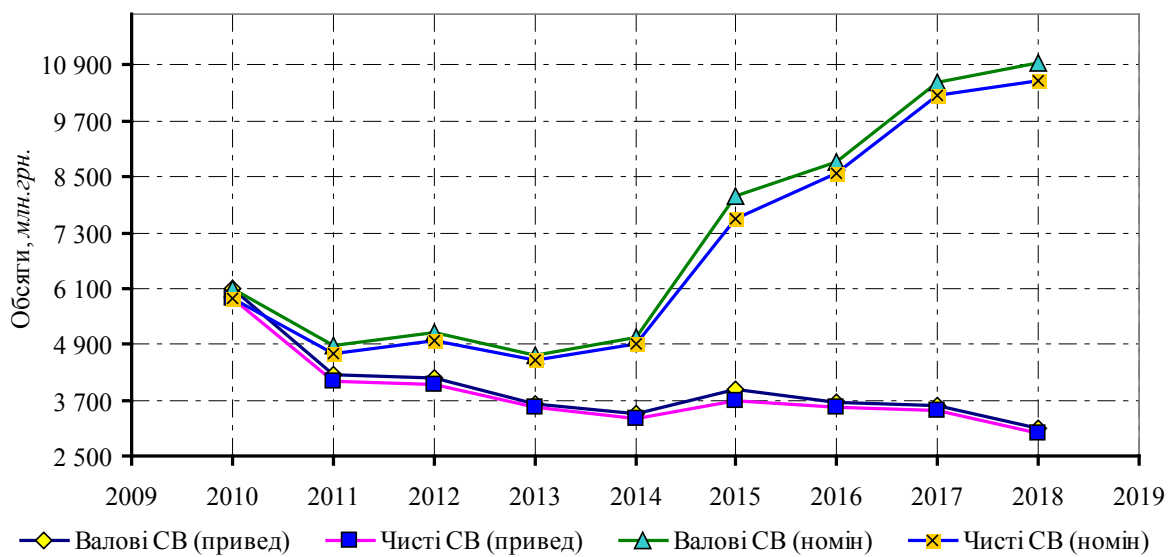

Рис. 4. Динаміка змін страхових виплат у період з 2010 по 2018 рр.

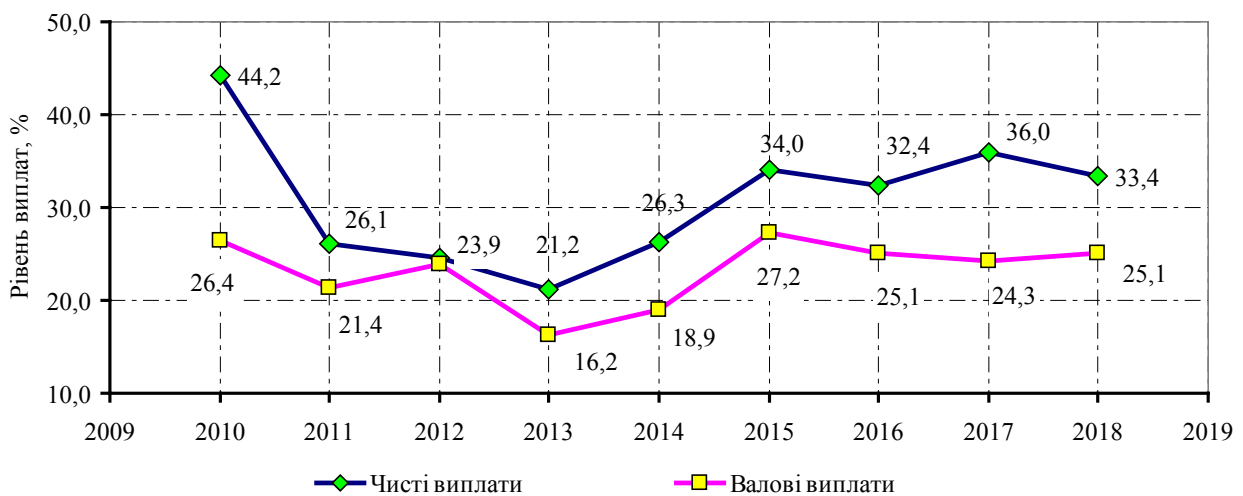

Рис. 5. Динаміка рівня страхових виплат за період з 2010 по 2018 рр.

приведеними значеннями очікується зменшення валових страхових премій на 7,9% та валових страхових виплат на 11,7% (табл. 1).

Однак, незважаючи на визначені негативні тенденції, зокрема за показниками кількості страхових компаній, а також страхових виплат та премій

Таблиця 1

Прогнозування страхових премій (СП) та страхових виплат (СВ)

Показник	Модель прогнозування	Прогноз на 2019 р.	
		тенденція	% від 2018 р.
Валові СП (номін. знач.)	$y=2877,7 \cdot t+16127, R^2=0,86$	зростання	103,0%
Валові СВ (номін. знач.)	$y=786,58 \cdot t+3206,3, R^2=0,75$	зростання	101,2%
Валові СП (привед. знач.)	$y=-1202,2 \cdot t+23424, R^2=0,78$	падіння	92,1%
Валові СВ (привед. знач.)	$y=-247,23 \cdot t+5215,6, R^2=0,71$	падіння	88,3%

у приведених значеннях, зазначимо, що ринок страхових послуг в Україні має значний потенціал росту за умов стабілізації національної економіки та розвитку послуг страхового ринку.

Висновки. Розроблено науково-методичний підхід до здійснення моніторингу ринку страхових послуг в Україні з використанням прогнозно-аналітичного інструментарію. Практична реалізація запропонованого підходу дозволила сформувати інформаційні бази даних за основними показниками страхового ринку України, здійснити системний аналіз інформації з побудовою моделей прогнозування.

Визначення тенденцій у розвитку дозволяє сформувати підґрунтя розробки заходів, спрямованих на підвищення ефективності функціонування ринку страхових послуг в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаманкова О.А., Хливний В.К. Страховий ринок України у глобальному страховому просторі. *Фінанси України*. 2012. № 5. С. 58–67.
2. Катаргин С. Глобальный рынок страхования – обзор текущей ситуации. URL: <https://vc.ru/flood/31955-globalnyy-rynok-strahovaniya-obzor-tekushchey-situacii>
3. Левченко В.П. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України в умовах фінансової нестабільності. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 1. С. 257–266.
4. Познякова Л.О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучас-

них умовах. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 6 (108). С. 250–254.

5. Музика О.М. Стан та тенденції розвитку страхового ринку в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.2. С. 246–255.

6. Прокопчук Е.Т. Оценка современного состояния и перспективы функционирования страхового рынка Украины. *Финансы и кредит*. 2017. Т. 23, Вып. 12. С. 709–730.

7. Онищенко В.П., Клімчук О.В. Рівень страхових виплат як показник розвитку страхового ринку України. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2010. № 43. С. 156–163.

8. Паршин Ю.І. Стратегія забезпечення сталого економічного розвитку національного господарства: теорія, методологія і практика: монографія. Дніпропетровськ : Університет імені Альфреда Нобеля, 2016. 408 с.

9. Закон України «Про страхування». Введено в дію Постановою ВР № 86/96-ВР від 07.03.96, із змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>

10. Національні рахунки України. Статистичний збірник. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ3_u.htm

11. Статистика страхового ринку України. Національні рахунки України. URL: <https://forinsurer.com/stat>

12. World insurance in 2016: the China growth engine steams ahead // Swiss Re Institute sigma. № 3/2017. URL : https://media.swissre.com/documents/sigma3_2017_en.pdf

13. Паршина О.А., Паршин Ю.І. Нерівномірність економічного розвитку в аспекті ентропійних оцінок використання потенціалу національного господарства. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2017. Вип. 16. С. 62–70.